Dr Željko Fajfrić,
advokat u Šidu

Dr ILIJA VUČETIĆ – ADVOKAT U NOVOM SADU

O advokatu Iliji Vučetiću pisao sam u Velikoj istoriji advokature Vojvodine i tu sam dao njegove osnovne biografske podatke.¹ Za njega sam se više zainteresovao čitajući pripovetku Jaše Tomića *Zahvalan konj* u kojoj se spominje dr Ilija Vučetić.² Naime, Jaša Tomić piše kako mu je neki deda Jova pričao da je imao dar razumevanja nemuštog jezika, a kojeg je dobio od nekog komarca – „kralja komaraca” – u znak zahvalnosti što ga nije zgnječio. Tako je deda Jova mogao da razgovara sa svim životinjama i da razume šta one opšte između sebe. Komarac je deda Jovi ispričao kako je leteći po Sremskim Karlovcima uleteo u sobu u kojoj je bio patrijarh Georgije Branković. Seo mu je na čelo, ali mu nije sisao krv budući da je patrijarh bio sav „otrovan”: „da sam se napio samo malo krvi njegove, tamo bi mi bio kraj” objašnjava „kralj komaraca.” Jaši Tomiću, zatim, govori deda Jova kako je jednom prilikom došao u Novi Sad i zaustavio se pred Srpskom zadrugom za pomaganje i štednju. U toj istoj zgradi stajale su episkop (vladika) bački i advokat dr Ilija Vučetić. Pred vladikinom kućom stajale su patrijarhove karuce i u njima upregnuta dva konja: „I vidim gde dešnjak patrijarhov podiže glavu i tri put u se pokloni.” To je začudilo onog drugog konja pa pita ovoga što se klanja: „Što se ti, more, toliko klanjaš onome gospodinu na prozoru?” Onda mu ovaj konj što se klanja odgovara: „Kako mu se, more, ne bih klanjao?! Ta da on zbog onih pronevera nije toliko izvlačio

¹ Fajfrić, Željko: *Istorija advokature Vojvodine od početaka do 1941. godine*, Novi Sad, 2008. godine, 168–169.

² Jaša Tomić: *Pripovetke I*, Novi Sad, 2006, 238–239

našeg gospodara patrijarha iz blata, koliko bi nas dvoje onda tek morali da vučemo?!” I opet diže glavu i pokloni se ponovo dr Iliji Vučetiću.

Znam da je Jaša Tomić svoje političke protivnike napadao svim mogućim načinima, a bio je i veliki protivnik patrijarha Georgija Brankovića (nije bio jedini, po zlu ga je pominjao i poznati pisac Veljko Petrović), ali mi nije bilo jasno zbog čega Tomić u sve to upliće i advokata dr Iliju Vučetića. Jedini razlog sigurno nije taj što je Vučetić „izvlačio” patrijarha Brankovića iz raznih problema. Morala je i politika biti u pitanju. Bilo je očigledno da je dr Vučetić bio mnogo krupnija politička ličnost svoga vremena nego što sam mogao da pretpostavim dok sam pisao *Istoriju vojvođanske advokature*. Zbog toga, ova dopuna biografije advokata – dr Ilije Vučetića.

Ilija Vučetić je rođen 25. (13) jula 1844. godine u Novom Sadu. Malu gimnaziju u Novom Sadu završio je 1861. godine, a potom je otišao u Segedin na dalje školovanje. Tih godina je vodio dnevnik (od 18. oktobra 1861) u kom je beležio čak i takve sitne izdatke poput kupovine kestenja ili milostinje date prosjaku, zatim šta je sve pročitao, svako pismo koje je napisao itd. Time on, od svojih najmlađih godina, pokazuje veoma izražen dar za red i urednost. Saradnik je rukom pisanog đačkog lista *Đački venac*, kom neprestano šalje izveštaje o đačkom životu u Segedinu (od ovog lista sačuvan je samo jedan broj i danas se čuva u biblioteci Novosadske gimnazije).

Pitomac Tekelijanuma potao je 1863, tako da se seli za Peštu. Za pitomca je izabran kao jedan od dvojice u konkurenciji od 22 molioca. U svom Dnevniku on je par puta spomenuo da su mu te godine bile najsrećnije u životu. Tada je bio sekretar literalnog društva Srpska omladina, a predsednik je bio Đorđe Petrović Martonošanin. Takođe, Vučetić je bio predsednik Preodnice.

U Dnevniku iz tih godina Vučetić spominje jedan događaj koji slikovito govori o tadašnjoj srpskoj mladeži. Bilo je to vreme velikog nacionalnog romantizma, a on se nalazio usred njega. Naime, Vučetić i njegovo društvo išli su da čestitaju novu 1863. godinu velikom sudiji Segedina – Vasiliju Veselinoviću. Tu su sreli pesnika Jovu Dragaševića:

„Kad smo već kući pošli, vikne on: „Stan’te braćo, da vam i ja koju kažem!” te sasvim oduševljeno nam govoraše kako mu je milo, gde nas tako oduševljene vidi itd., na koje mu jedan od naših odgovori, rekavši, da nam pozdravi prekosavsku braću na koju se zaori „živio” i „mnogaja ljeta”. On poljubi Đ. Petrovića, i reče da u tom poljupcu svi poljubac primimo. To kratko vreme zaista mogu računati u najsrećnije mog života; tako mi valjda nikad ne behu grudi usplamtele i krvca uzavrela.”

Vučetić u Dnevniku, daje još jedan sličan opis tih bezbrižnih dana. U leto 1864. godine sa društvom je bio kod trgovca Đoke Rakića:

„...uveče smo bili kod Đoke Rakića trgovca i vrlo rodoljuba, veselili smo se daleko posle ponoći, pio sam s njime pobratimstvo i jako sam se opio.”

Iako vesele, te su godine za Vučetića bile teške. Ostalo je zabeleženo da je od Novosadskog magistrata tokom 1865. tražio uverenje o siromaštvu, ne bi li od velikonovosadske srpske opštine mogao zatražiti i Milankovićevu ili neku drugu stipendiju. U to vreme veoma aktivan u Miletićevoj Omladini, bio je jedan je od njegovih glavnih pomagača. Od 1861. godine Vučetić sarađuje sa Miletićevim novinama *Srpski dnevnik*, zajedno sa Jakovom Ignjatovićem, Đurđom Vukičevićem, Gigom Geršićem. Tako je ovaj list dobio snažno napredno osnovno usmerenje i Miletić je smatrao da je on „organ mlađeg naprednog sveta srpskog”. Sam Vučetić je bio jedan od onih koji su organizovali bakljadu (taj dogovor je napravila omladina u Karlovcima) vladici Platonu, novosadskom kandidatu za patrijarha. U Vučetićevom Dnevniku ostao je jedan izvanredan zapis o tome kakvo je raspoloženje bilo u tadašnjoj Miletićevoj Omladini:

„U četvrtak 23. jula po st. 1864. bio sam u Karlovcima, gde se odpočeo narodni sabor. Kad nas nisu pustili unutra, mi smo stajali na prozoru i slušali. Već je taj dan sednica za nas nepovoljna bila, pozicija (Narodna stranka) je pala (nije uspela sa svojim programom; najpre crkva i škola, pa onda mitropolit patrijarh), nije mogla prodrati; zaključeno je da se sutra bira mitropolit. Kako mi beše, samo može onaj osećati koji je takav Srbin kao ja. Iz Karlovaca, sam pozvao Vlajka (Majinskog) sa mnom kući, tu smo ručali, i sad je on sasvim kog nas, tu i noćiva i sve. – Juče, u petak, opet smo bili u Karlovcima. Skupiše se poslanici u dvoranu; opet nas ne puštise unutra; komisar poručuje, ako ko uđe unutra osim poslanika, on neće doći. Krenuše se poslanici u crkvu, praćeni vojničkom bandom i mnogim svetom, gde se obdržavalo prizivanje Sv. Duha. Činodejstvovao je episkop Maširević. Sve mi se smutilo oko mene kad ga pogledam. Iz lica mu se ogleda nepoštenje, sebičnost. Iz crkve odoše poslanici naroda u dvoranu na trg. Opozicija poče nanovo naprezati poslednje sile, da prodre. Sve uzalud. Miletić ište od Komisara samo da kaže pet reči. Ne dopušta mu se nikako. U taj mah dođoše vojnici te nas i sa prozora oteraše, gde smo prisluškivali. Za tim je izašao iz dvorane Komisar i vladika i pristupilo se izboru mitropolita. Kažu da je Maširević dobio 49 glasova. Izbor je bio javan, zato je tako ispalo.”

„Na inštalaciji” Maširevića za patrijarha, na Preobraženje 1864. godine u Karlovcima, Vučetić se zgrozio nad narodom koji je „kao lud vikao: ’Živeo!’ niti zna kome, ni zašto. I ne znajući da ti, što ti sad tako lepo laskaju, o njegovoj propasti rade.” Uz to, Vučetić Maširevića naziva „izrodom”.

Na glavnoj skupštini Matice srpske stvari su za Miletićevu Omladinu već povoljnije. Kako Vučetić u svom Dnevniku kaže, omladinci su pobedili „staro-volju”: „Pametni razlozi Miletića, Radonovića, Rogulića, Geršića i mn. drugi” ako i ne mogu da ubede „matore glupake” Hadžića Svetića, Pavla Stojanovića, Kuševića, ipak dobijaju više od dve trećine glasova. Tokom 1866. godine Vučetić je aktivan na prvoj velikoskupštini velikoujedinjene omladine u Novom Sadu.

Ilija Vučetić je završio prava 1869. godine i vratio se u Novi Sad. Zaposlio se u Magistratu gde je od 1870. godine podbeležnik. Za doktora prava promovisan je 3. juna 1872. godine, a odmah potom postao je fiškal Matice srpske, što će biti sve do smrti. Tada se počeo baviti i politikom, tako da se često mogao videti u skupštini Novog Sada. U politici je imao uspeha. Nakon što je Miletić uhapšen 1866. godine, Vučetić je postao prvak Srba u Novosadskom magistratu. Bio je vrlo umeren i taktičan, pa ga Toša Bekić karakteriše: „Po vaspitanju, temperamentu, načelima i naklonostima svojim, bio je čovek zlatne sredine.”³

Ipak, bilo je mnogo onih koji su Iliji Vučetiću zamerili da se politikom bavi ne bi li dobro zaradio. Tako jedan njegov protivnik kaže:

„U idealnoj borbi ovostranih Srba, neki se satreše, neki pomeriše pameću, silni propadoše materijalno i moralno, al’ ovaj bratac izabra blaguju čast. U idealnoj borbi on beše junak kruha i trbuha. Narodnosna politika njemu se rentirala, dok su drugi propadali.”⁴

Ovakav i slične stavove o Vučetiću mogu da potvrde i njegovi brojni tekstovi u listu *Srpsko kolo*. Ovaj list se deklariseo kao „list za narodnojavne, privredne, prosvetne i zabavne stvari”. Bio je namenjen širim društvenim slojevima, uglavnom zemljoradnicima i zanatlijama. U njemu je Vučetić objavljivao tekstove veoma popularnim stilom, jednostavnim i razumljivim jezikom. Na prvi pogled ti tekstovi nisu bili politički – to, spolja gledano, nije dozvoljavao ni urednik Nikola Dimitrijević. Ipak, oni su imali priličnu političku notu, mada u njima nije bilo one strasti kakvih je bilo u drugim čisto partijskim listovima.

Kada je Miletić poslat na dugu robiju, Srpsku slobodoumnu stranku vodili su Mihailo Polit Desančić i Ilija Vučetić. Tada je stranka postepeno počela da menja političko usmerenje. Tvrdna linija nepriznavanja valjanosti Austro-Ugarske nagodbe iz 1867. godine, što je bilo utvrđeno u Bečkerečkom programu iz 1869. godine, biva preusmerena na relativno umeren opozicioni kurs. Stranka tako zauzima opoziciono, ali ne i protivdržavno mesto kakvo je imala do tada.

³ *Narodnost*, 1904, 56.

⁴ *Naše doba*, 1885. br. 36.

Vučetić je celoga svoga života bio veoma privržen Svetozaru Miletiću, a onda i Mihailu Polit Desančiću. Tako je u proleće 1879. godine bio među onima koji su želeli da u Novom Sadu pozdrave Polita Desančića, Antona Hadžića i Mišu Dimitrijevića sa velikom bakljadom i muzikom. Ova trojica su bili narodni poslanici i imali su odlično držanje prilikom saborske rasprave o zakonu koji je u osnovne škole uvodio učenje mađarskog jezika. Taj svečani doček trebao je da bude nagrada za njihovo držanje na Saboru.

Naravno, vlast u Novom Sadu je bila protiv ovakve bakljade, jer se plašila antimadžarskih demonstracija. Do kraja, bakljada je održana, ali je od poslanika bio prisutan samo Polit Desančić (druga dvojica se, izgleda, nisu usudila da dođu). Prethodno, Vučetić je novosadskoj vlasti uputio dopis u kojem je opisao kako će sve izgledati i, između ostalog, je rekao:

„Skup će biti u restauracionim lokalitetima zdanija srpskog narodnog pozorišta, odakle će uz pratnju muzike bakljada krenuti pored unijske crkve Kazandžijskim sokakom, pa onda kroz Ćurčijski sokak pred stan dr.-a M. Polita, gde će ga advokat dr. Ilija Vučetić kratkom besedom pozdraviti, a po pozdravu vratiće se opet bakljada preko pijace kroz sokak „Bele lađe” natrag k pozorišnom zdaniju, gde će se buktinje pogasiti i tu na cel određenim redarima predati.”

Za sve to vreme Vučetić je mnogo radio u žurnalistici, najviše u *Zastavi*⁵, a sam to opisuje:

„Meseca februara 1866. godine pokrenuo je dr. Svetozar Miletić u Pešti političan list *Zastavu*, i ja sam joj odmah od prvog broja postao besplatan suradnik, pa sam to nastavio sve do g. 1884., kad je pod uredništvom T. Bekića promenila političan pravac. Dok je *Zastava* izlazila u Pešti, bio sam joj stalan, no besplatan saradnik; kad se g. 1868. preselila u Novi Sad, bio sam joj redovan dopisnik iz Pešte; a kad sam se po svršenim naukama vratio u Novi Sad, radio sam i pored svoga zvanija, a docnije i pored svoje advokatske kancelarije, neprekidno na njoj, pa sam šta više neko vreme i urednika zamenjivao, kad je ovaj bolestan bio, razume se, sve besplatno. Osim što sam za vreme moga đakovanja u Pešti bio redovan dopisnik *Jedinstva*, što ga je u Beogradu uređivao Milan Jovanović, a docnije Stojan Bošković.”

Vučetić ovde pominje promenu *Zastavinog* političkog pravca na konferenciji narodnih prvaka u Budimpešti 24. (12) marta 1884. godine. Naime, prva srpska politička stranka u Vojvodini bila je Miletićeva Srpska narodna slobodo-

⁵ O tome kod V. Krestić: *Istorija srpske štampe u Ugarskoj 1791–1914*, Novi Sad, 1980, 147, 186, 226, 229, 287.

umna stranka (Narodna stranka). Stvorena je na Skupštini u Bečkereku 1869. godine, kada je usvojen i čuveni Bečkerečki program. Ova stranka je bila i ostala najbrojnija i najznačajnija srpska građanska stranka u Vojvodini sve do Prvog svetskog rata. Kako je obuhvatala skoro sve slojeve stanovništva i zanimanja, više je imala obeležja opštenarodnog pokreta. Vremenom se u njoj pojavilo tzv. levo krilo, radikalna struja koju je predstavljala Narodna omladina na čelu sa „vršačkim socijalistima” – Jašom Tomićem i Lazom Nančićem. Oni su bili pod jakim uticajima socijalističkih ideja i kao takvi tražili su promenu Bečkerečkog programa. Smatrali su da je socijalno pitanje važnije od nacionalnog. Desno krilo predvodili su Nika Maksimović i advokat Svetislav Kasapinović. I oni su zahtevali izmenu Bečkerečkog programa, ali u suprotnom smeru – tražili su jače skretanje „udesno”. U centru su bili Mihailo Polit Desančić, Miša Dimitrijević i advokat dr Ilija Vučetić. Oni su se zalagali za opstanak tradicionalne Mileticeve politike i nemenjanje Bečkerečkog programa.

Konferencija u Budimpešti 1884. godine bila je iznenađenje za sve, budući da je to bila „konferencija srpskih prvaka notabiliteta”⁶, srpske političke elite, a ne „narodna konferencija”, što su slični prethodni sastanci bili. Takođe, konferencija je održana u Budimpešti a ne u Bečkereku, kako je do tada uvek bivalo. Osim toga, prisustvovali su joj zaista svi srpski prvaci, bez obzira na to kojoj stranci su pripadali. Zaista je to bio „notabilitet”. Međutim, ostali članovi, kada su shvatili da stranka menja politički pravac, ostali su uvređeni, posebno Jaša Tomić, Laza Nančić i Đoka Milosavljević, koji je pružio snažan otpor. To će biti začetak jedne, najpre tihe, a onda i neskrivene mržnje Jaše Tomića prema dr Iliji Vučetiću. Istina, u samome početku dr Vučetić se nije suviše isticao, ali je ipak ostao uz Mihaila Polit Desančića, Mišu Dimitrijevića i Ljubu Stefanovića.

Upravo od tada datiraju otrovni tekstovi Jaše Tomića usmereni prema Vučetiću. Tokom 1884. godine Jaša Tomić je preuzeo i list *Srpsko kolo*, ali Vučetić se istoga momenta, a sa njime i Mihailo Polit Desančić i Miša Dimitrijević, naglo povlači i prestaje da piše za ove novine. Nažalost, ni među njima samima nisu vladali dobri odnosi, tako da Jaša Tomić u jednome pismu navodi kako oni svi „jedan drugog mrze, jedan drugome zavide, jedan drugog omalovažavaju”. Zapravo, Jaša Tomić im nikada nije oprostio što su se u vreme sukoba grupe okupljene oko njega sa grupom okupljenom oko Nike Maksimovića i Svetislava Kasapinovića – držali toliko suzdržano.

Mileticeva narodna stranka se raspala 1887. godine i iz nje izlaze Radikalna, osnovana u Novom Sadu 1887. sa Jašom Tomićem na čelu, kao i Liberalna stranka, osnovana iste godine, takođe u Novom Sadu, pod vođstvom Mihaila Polit Desančića. Organ radikala bila je *Zastava*, a glasilo Liberala *Branik*.

⁶ *Zastava*, 1884. br. 43–44.

Očigledno je da se Jaša Tomić ustremio na Vučetića, otuda ono spominjanje u pripoveci *Zahvalan konj*. I ne samo u njoj. U pripoveci *Dok se stezao kolan* opet Jaša Tomić spominje Vučetića. Doduše, ne po imenu, ali je jasno na koga je mislio. Naime, neki starac ide putem, stižu ga karuce, a u njima „sedi uzdignute glave fiškal Narodnih fondova”. Seljak i fiškal ulaze u politički obojen dijalog. Naime, fiškal govori da je i ovaj mogao naći zaposlenje u Narodnim fondovima „...samo da si hteo da mu se klanjaš, danas ne bi morao da ideš peške”. No, seljak postidi fiškala: „Ali, da si ti naučio da ideš peške, ne bi morao danas da se klanjaš onom karlovačkom nesretniku.” Taj „karlovački nesretnik” je patrijarh Georgije Branković.

U pripoveci *Kako se ljudi prežu u taljige* Jaša Tomić opet napada Vučetića, zatim patrijarha Georgija Brankovića, ali i Polit Desančića: „A dogodilo se da Polita i Vučetića opi patrijarh Georgije, i oni, u bunilu svome, metnuše ga u taljige, zajedno sa prljavštinama njegovima, viknuše mu živeo; zatim se upregoše te počеше da vuku.” Nadalje, Jaša Tomić napada i list *Branik*: „Čudi se sav svet šta to bi, samo „Branjikovi” sinovi poleteše za taljigama, te guraju i oni,” a nešto dalje dodaje uvredu na račun Vučetića: „Samo kao Švaba, hoću reći kao Polit i Vučetić.”

Kao advokat, Vučetić je najviše radio u organima srpske crkvenoškolske autonomije zbog čega ga je Jaša Tomić u svojim pripovetkama optuživao. Od 1898. godine, kada se Mihailo Polit Desančić povukao iz politike, Liberalnu stranku preuzeo je Vučetić, ali već 1902. godine dao je ostavku na sve funkcije. Tako se postepeno povukao iz javnog života.

Vučetić je bio oženjen sa Marijom Zagoricom iz Petrova Sela u Bačkoj. Imali su dva sina i dve kćeri. Umro je 23. jula 1904. godine. Neposredno pred smrt ubedio je Đorđa K. Jovanovića (umro 1904. godine bez porodice) da pri sastavljanju testamenta postane narodni dobrotvor.

Ilija Vučetić je bio na veoma istaknutim političkim funkcijama, a kao advokat vodio je unosne parnice. Ipak, danas ga se malo ko seća. Njegovo ime nalazi se u raznim zapisnicima, izveštajima, odlukama. Sakriven u papirima, nepravedno je zaboravljen.

Ovaj veoma inteligentan čovek od znanja i reči nije imao snage za konkretnu političku akciju. Nije bio zanesen nacionalnom egzaltacijom i romantikom, još manje je bio politički isključiv. Akademski usmeren nije bio ni tip vođe za kojim idu mase. Čak ni u svojoj stranci nikada nije mogao, ali ni hteo, da se postavi iznad Miletića, ili, kasnije, Polita Desančića. Znao je da se prilagodi datoj situaciji, u njemu je pretezao intelektualac i pravnik. Danas je dobrim delom zaboravljen u korist Mihaila Polita Desančića, koji bi teško šta uradio da uz sebe nije imao uvek smirenog dr Iliju Vučetića.